

Rönesans'tan Kübizm Sanat Akımına Resim Sanatının Gelişiminde Yaratıcılığın Temelleri Üzerine Bir Araştırma

An Investigation upon the Basis of the Creativity in the Development of the Painting Art from the Renaissance to the Cubism

Kani ÜLGER¹

Gönderim Tarihi: 17.11.2024

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 27.12.2024

Öz

Resim sanatında yaratıcılık çok önemli olmasına rağmen, ilgili alanyazında bu tür bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Bu araştırmanın amacı, resim sanatında Rönesans döneminden Kübizm akımına kadar geçen evrede yaratıcılığın temel öğelerini belirlemektir. Araştırma soruları şöyledir: “Resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki süreçte yaratıcılığın temel öğeleri nelerdir?”, “Resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki süreçte yaratıcılığın temel öğeleri en yoğun hangi dönemde gözlemlenmiştir?” Bu araştırma, nitel yöntemde doküman analiz tekniğinde, içerik analizi uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinin; *farklılık, yenilik, teknik, özgünlük, imgelem oluşturma, keşif-buluş, doğayı taklit ve estetik* olduğu bulunmuştur. Resim sanatındaki bu yaratıcı öğelerin yoğunlukla Rönesans dönem ile Maniyerizm, Empresyonizm ve Kübizm akımlarında gözlemlendiği belirlenmiştir. Resim sanatında yaratıcılığın temelini ‘biçim’ unsurunda gözlemlenen *farklılık* olduğu bulunmuştur. Resim sanatında yaratıcılık becerilerini ilgili dönem ve akımlar açısından eserlerinde en çok kullanan sanatçıların; Leonardo da Vinci, Michelangelo, Monet ve Picasso gibi öncü ressamlar olduğu dikkate alındığında, bu sanatçıların yapıtlarında gözlemlenen biçim unsurundaki farklılıkların, resim sanatında yaratıcılığın temel ögesi olan somut görsel göstergeler olarak nitelemek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Rönesans, Maniyerizm, Empresyonizm, Kübizm.

Abstract

There is no any study findings upon the basis of the creativity in the paintings although the creativity is the most important in the painting art. The purpose of this study is to determine the basis of the creativity in the painting art between Renaissance era and Cubism art movement period. The research questions were as follows: “What are the basics of the creativity in the painting art in the period of between Renaissance era and Cubism art are movement?”, “Which era was observed intensively regarding the basics of the creativity in the painting art in the period of between Renaissance era and Cubism art movement?” This study used the qualitative method, realized by the document analysis and content analysis. Consequently, it was found that basics of the creativity in the painting art as *differentiation, novelty, technique, originality, imagination, discovery, imitation of the nature and aesthetic*. These basics of the creativity intensively are observed in the paintings in the era of the Renaissance and the art movements of the Maniyerizm, Impressionism and Cubism. This study revealed that the basis of the creativity in the painting art was the *differentiation* in the ‘form’ factor. One considers that Leonardo da Vinci, Michelangelo, Monet and Picasso used their creativity skills in the paintings regarding the form as differentiation, which situation can be assessed as real visual indicators of the creativity’s basic in the painting art.

Keywords: Renaissance, Maniyerizm, Impressionism, Cubism.

¹ Sorumlu Yazar: Prof. Dr. Kani ÜLGER, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, kulger@gmail.com, ORCID ID: 0000 0001 7435 175X

Giriş

Sanat eleştirmeni Kuspit, bazı sanat eserlerini diğerlerine nazaran neden daha çok beğendiğimizi irdeliyor ve soruyor: “Neden Leonardo da Vinci’nin ‘Meryem ve Çocuk’ imgesine tepki veririz de diğerininkine vermeyiz?” Kuspit, bu konuda sorgulamaya devam ediyor: “Neden bir özelliği beğenip diğerini beğenmeyiz?” Bu sorulara hali hazırda bir cevap vermek zordur (Barrett, 2012: 40). Gombrich (2004: 33) ise, sanatçının eser üretiminde sadece beğeniyi değil, aynı zamanda renk ve biçim gibi sayısız sanat öğelerini de göz önünde bulundurması gerektiğini belirtiyor. Bu konuya izleyici açısından yaklaşıldığında, Bolles (1999: 341-342), izleyicinin sanat eserinde yalnızca bazı görsel imgeleri algıladığını ve bu tür bir algılama yardımıyla eser hakkında bazı duygular edindiğini vurguluyor. Diğer yandan, resim sanatında imge olgusunun da önemli bir faktör olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Resimde imge, sanatçının düşüncesinin tuvale görselleşmiş hali olarak yansıdığı ve bunun resimde biçim unsurunu belirlediği, böylece sanat yapıtında imgenin biçim unsurunda anlamını bulduğu söylenebilir.

Resim sanatında biçim unsuru, herhangi bir içeriğe sahip olarak ortaya çıkar. Rönesans döneminde genellikle İsa ve Meryem figürlerini içeren yapıt, üçgen ya da pramidal biçimde sunulur. Ziss’in (2009: 128) belirttiği gibi, her sanat yapıtı biçim ve içerik arasındaki ilişkiyle belirginleşir. Bu durumda biçimin içeriğe uygunluğu estetik ile ölçülebilir. Sanat eserinde güçlü bir biçim-içerik ilişkisi, eserin estetiğini olumlu yönde etkileyeceği için, biçim-içerik arasındaki güçlü ilişkinin sanat eserinde birliği destekleyerek, eserin estetik değerini arttıracak ileri sürülebilir. Bu bağlamda, resim sanatında biçim unsurunun önemli bir yerinin olduğu tespit edilebilir. Herbert Read (2014: 15) sanatı “biçim verme isteği” olarak tanımlamıştır. Bu anlam çerçevesinde sanat eseri; güçlü biçim-içerik ilişki içinde belli estetik sunan bir ürün olarak ortaya çıkar. Resim sanatındaki güçlü biçim-içerik ilişkisinden oluşan estetik izleyicide beğeni duygusu uyandıran yegâne etkindir.

Antik çağ düşünürlerinden Sokrates ve Platon’dan 19.yüzyılın sonlarına dek “Sanat nedir?” sorusuna verilen yanıt; sanatın bir doğa taklidi, yani doğanın bir yansıması (mimesis) olduğudur (Ersoy, 2010: 12). Bu yansımada izleyiciyi etkileyen şey, Aristo’nun görüşleri doğrultusunda yaratıcılık olmuştur. Aristo’ya göre, nesneyi gerçekçi bir gözlemle inceleyerek, tüm görünümüyle yani, somutluğuyla algılama, yaratmanın bir koşulu olarak taklittir ki bu taklit hem yansıtma-mimesis hem de yaratma (San, 2004: 46) eylemi olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşıma göre, resim sanatında yaratıcılığın temellerinin bir tür mimesis, taklitten kaynaklandığı, bu taklidin de doğanın gerçekçi gözlemine dayandığı anlaşılmaktadır. Doğanın gerçekçi gözleminde sanatçı güçlü bir biçim-içerik ilişkisi kurmak için zaman zaman kendi ideal güzellik anlayışından beslenmiştir ki bu durum resim sanatında eseri oluşturan güçlü bir biçim ve içerik ilişkisi içinde estetik perspektifinde temellenen bir izleğe yol açmıştır. Buna göre, resim sanatında biçim ve içerik temelinde sunulan estetik aynı zamanda eserdeki yaratıcılık becerisinin bir göstergesi olarak görülebilir. Buna karşın, ilgili alanyazın incelendiğinde resim sanatında yaratıcılığı; biçim-içerik ve estetik temelinde inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı, resim sanatının tarihsel gelişiminde önemli bir yer

tutan Rönesans döneminden Kübizm akımına kadar ki geçen evrede sanat yapıtında yaratıcılığın temellerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, şu araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır: “Resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki geçen evrede yaratıcılığın temel öğeleri nelerdir?” ve “Resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki geçen evrede yaratıcılığın temel öğeleri en yoğun olarak hangi dönemde gözlemlenmiştir?”

Kavramsal Çerçeve

Antik Mısır sanatında M.Ö. 2000’lerde halen insan figürünün iki sol ayaklı olarak, yandan görünüşle iki başparmak görülecek biçimde çizilmesi (Sington & Ross, 2004: 12), Aristo’nun görüşüne göre, doğanın gerçek bir taklidi olarak değerlendirilemez. Ayrıca, Mısır resim sanatında figürlerin binlerce yıl, hiç değişmeyen aynı kurallarla, belli bir anlayışta çizilmesi de bir tür kalıp resim kavrayışını akla getirmekte, yenilik ya da farklılığa hiçbir alan bırakmayan bir yapıyı çağrıştırmaktadır. Bundan dolayı, Mısır resim sanatında yaratıcılıktan daha çok teknik beceriden söz edilebilir. Sington ve Ross’un (2004: 12-13) belirttiği gibi, M.Ö. 1000’li yıllarda Giritlilerin gözleme dayalı olarak, figürlerin ayaklarını önden çizmeleri, Aristo’nun görüşü doğrultusunda, resim sanatında yaratıcılık eyleminin ilk girişimi olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, Avrupa Ortaçağ sanatında yapılan ikonaların gerçekte nasıl görüldüğünden bağımsız olarak kalıp hâle getirilmiş çizimler (Url-1) olarak, Batı sanatının başlangıcı olarak değerlendirilen Mısır sanatına benzer bir kuralcılığa işaret etmesi dikkat çekmektedir. Diğer yandan, Gotik dönem resimleri de doğanın taklidinin dışında, figür ve nesneleri gerçek uzamda yer aldıkları biçimiyle değil, krallar, kraliçeler, İsa ve Meryem gibi başat figürlerin daha büyük betimleme eğilimiyle (Url-2), gerçekçi-doğalcı bir yansımadan uzaktır. Dolayısıyla bu resimlerde süsleme özellikleri çokça gözlemlenebilir olmasına karşın, yaratıcı özellikler daha az görülür. Bununla birlikte, geç Gotik dönemde ressam Giotto Di Bondoe kompozisyon kaygısı, espas ilişkileri, derinlik etkileri, psikolojik anlatım, figürlere ait jest ve mimiklerde görülen duyarlılık, resimsel mekân arayışları ve açık-koyu renk ilişkileri ile oluşan hacim etkileri gibi yenilik ve buluşlarla gerçeğe yaklaşmıştır (Labno, 2008: 9). Giotto’nun resim sanatındaki bu yaklaşımı doğanın gerçekçi yansıtılması açısından, Aristocu görüş göz önünde bulundurulduğunda, resimde yaratıcılık özelliğini gösteren önemli örnekler olarak değerlendirilebilir. Giotto’nun eserlerinde gerçekçi bir yansıtma adına yaratıcılık özelliklerin görülmesi, Giritli ressamlardan bu yana Batı sanatı için en önemli gelişme olarak nitelenebilir. Giritli ressamlardan farklı olarak Giotto, resim sanatında bilinçli bir yaklaşımla hareket eden ve bu yolla ilk yaratıcı özellikler içeren eserler üreten ressam olarak gösterilebilir. Giotto’nun freskleri Labno’ya (2008: 9) göre, gerçekçilikten kaynaklı yeni eserlerdir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yönteminde, doküman analiz tekniğinde gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırma problemi ile yakından ilişkili, bilgi içeren yazılı materyallerin incelemesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Buna göre, araştırma konusu ile ilgili ulaşılan dokümanlar incelenerek, içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz sonucunda, konu ile ilgili kategoriler oluşturularak, bunlara ilişkin yaratıcılık öğeleri bir tablo biçiminde sunulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu araştırmada Rönesans'tan Kübizm'e kadarki tarihsel süreçte, Rönesans, Maniyerizm, Barok, Rokoko, Neoklasisizm, Romantizm, Realizm, Empresyonizm, Ekspresyonizm ve Kübizm sanat akımları kategoriler olarak belirlenmiştir. Bu kategorilere göre belirlenen yaratıcılık öğeleri: Doğayı taklit; Özgünlük; Yenilik; İmgelem oluşturma; Farklılık; Keşif-Buluş; Estetik ve Teknik'tir. Belirlenen kategoriler ve bunlara ilişkin yaratıcılık öğeleri, içerik analizi ile incelenmiş, sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Resim sanatında Rönesans'tan Kübizm'e kadar ki süreçte yaratıcılığın temel öğeleri açısından içerik analizi.

Yaratıcılık Öğeleri Dönemler/ Akımlar	Doğayı taklit	Özgünlük	Yenilik	İmgelem	Farklılık	Keşif- Buluş	Estetik	Teknik	Top .(f)
Rönesans	✓	✓	✓	✓		✓		✓	6
Maniyerizm		✓	✓	✓	✓				4
Barok			✓						1
Rokoko							✓		1
Neoklasisizm					✓				1
Romantizm					✓				1
Realizm			✓						1
Empresyonizm					✓	✓		✓	3
Ekspresyonizm					✓			✓	2
Kübizm			✓		✓			✓	3
Toplam Frekans (f)	1	2	5	2	6	2	1	4	

Bu çalışmanın birinci araştırma sorusu şöyle idi: “Resim sanatında Rönesans'tan Kübizm'e kadar ki geçen evrede yaratıcılığın temel öğeleri nelerdir?” Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, bu soruya yanıt olarak, resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinde baskın olarak; farklılık (f=6), yenilik (f=5) ve teknik (f=4) öğelerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu öğeleri, “özgünlük”, “imgelem” ve “keşif-buluş” (f=2) öğeleri izlemektedir. Diğer sıralanan öğeler ise; doğayı taklit ve estetik (f=1). Bu verilere göre, resim sanatında yaratıcılık unsuru her ne kadar doğayı taklit öğesinde ortaya çıksa da resimde doğanın yansımasının estetikle ilişkili bir imgelem olarak biçim unsurunda ortaya konuluşunun, belli bir özgünlük içermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu özgünlüğün teknik beceriyle aktarımı da önemlidir. Bu bulgular ışığında; resim sanatında Rönesans'tan Kübizm'e kadar ki geçen evrede yaratıcılık; doğanın estetik biçimde yansıtılmasında oluşturulan imgelemin teknik beceriyle öne çıkan, farklı ve yeni bir görsel sunum olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmanın diğer araştırma sorusu ise şöyle idi: “Resim sanatında Rönesans'tan Kübizm'e kadar ki geçen evrede yaratıcılığın temel öğeleri en yoğun olarak hangi dönemde gözlemlenmiştir?” Bu soruya yanıt olarak Tablo 1'deki bulgular değerlendirildiğinde, resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinin en yoğun gözlemlenen dönemin Rönesans evresi olduğu anlaşılmaktadır (f=6). Rönesans dönemini, Maniyerizm (f=4), Empresyonizm ve Kübizm

(f=3) akımlarının izlediği anlaşılmaktadır. Bu izleğin Ekspresyonizm akımı (f=2) ile Barok dönem, Rokoko, Neoklasisizm, Romantizm ve Realizm (f=1) akımlarıyla devam ettiği görülmektedir (Tablo 1). Mevcut bulgulara göre, resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinin en yoğun olarak gözlemlenen dönemin Rönesans olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın bulguları, resim sanatında yaratıcılık özelliğinin, insan doğasının estetik biçimde yansıtılmasında teknik beceriyle ortaya çıkan farklı imgelemin, yeni bir görsel sunumu olarak, Rönesans döneminde zirvede olduğunu göstermektedir. Görsel 1’de Rafaello’nun “Sistin Meryem’i” adlı eserinde bu tür bir yaratıcılık özelliği gözlemlenebilir.

Görsel 1. Rafaello, “Sistine Meryem’i” (The Sistine Madonna), (1513-14) tuval üz. yağlı boya, 270 x 201 cm, Gemäldegalerie, Dresden.

Rafaello’nun “Sistine Meryemi” adlı bu eserinde Meryem figürü, Çocuk İsa ve Papa ile Azize Barbara’nın yer aldığı bir kompozisyonda resmedilmektedir. Bu eserde, Meryem figürünün kucağında çocuk İsa ile göklerden yeryüzüne inmesi, resmin ana temasını oluşturmaktadır. Eserin sol tarafında yer alan Papa, bir bulutun üzerinde diz çökmüş bir vaziyette, çocuk İsa’yı koruması için resimde görünmeyen inanırlara işaret ederken görülmektedir (Venturi, 2017: 61-62). Eserde inanırların resim çerçevesine dâhil edilmemesi, izleyenin tahayyül gücünü harekete geçiren farklı bir imgelemi işaret etmektedir.

“Sistine Meryemi” adlı eserde pencere pervazına dayalı olarak resmedilen iki melek dikkat çekmekte ayrıca, yeryüzü de görünmemektedir. Resimde figürlerden ve perdeden başka sadece bulutların varlığı söz konusudur (Venturi, 2017: 61-62). Eserin çerçevesi içine yerleştirilerek sunulan ağır perde sanki tabloyu korumak isteyen bir fiziksel örtü olarak tablonun dışında izlenimi vererek izleyiciye yansıması, o zamana değin denenmemiş yeni bir görsel sunum olduğu ileri sürülebilir.

İlgili eserde gözlemlenen hareket ise, Meryem figürünün sol dirseğindeki harmanisiyle başlamakta ve vücudunun sol yanını saran ve azize Barbara’ya ulaşan döngüsel bir çizgi

oluşturarak verilmektedir. Bu hareket, Meryem'in göklerden inanırlara doğru gelişini yansıtır biçimdedir. Bu tür bir sunuşla Rafaello eserde durağan bir sahnede figürlere verdiği aksiyon ile kusursuz bir dengeye ulaşmıştır (Venturi, 2017: 63). Eserde ayrıca, resim sanatının en ünlü melek çizimleri olarak, tablonun alt bölümünde yer alan iki adet kanatlı melek olduğu öne sürülmektedir (Url-3). Diğer yandan, "Sistine Meryem'i" adlı eser, klasik üslubun en kusursuz resmi olarak kabul edilmektedir (Venturi, 2018: 61). Esasında eser hakkındaki bu yorumlar, Rafaello'nun insan doğasını estetik biçimde oluşturduğu imgelem ve teknik becerisiyle tuval üzerine yeni bir görsel sunum olarak aktarması noktasında yaratıcılık özelliğinin resim sanatına somut bir yansıması olarak gösterilebilir.

Rönesans döneminde resim sanatına yön veren baskın görüş; antik dönem düşünürlerin doğayı taklit düşüncesi idi. Rönesans'ta ressamın figür ya da nesneyi olabildiğince gerçeğe yakın betimleme çabalarının ardında "mimesis" yani; nesneyi gerçekçi bir gözle gözlemleyerek onu tüm yönleriyle resim yüzeyine yansıtmak-aktarma çabasının öne çıktığı söylenebilir. San'ın (2004: 46) belirttiğine göre, Aristo'nun görüşünde mimesis-taklit, yaratmanın bir koşuludur. Bundan dolayı, Rönesans döneminde doğayı gerçekçi biçimde taklidinin resim yüzeyine yansıtılması, yaratıcı eylemin ilk basamağı olarak nitelenebilir. Bu tür bir yansıtmak, imgelem olarak biçim-içerik birliğinde kazanılan estetik ve belli bir teknik beceriyle birlikte resim sanatında özgün eserlerin üretilmesinde yaratıcılık özelliğinin gözlemlenebilir hale gelmesinde önemli rol oynamıştır. Sanat eserleri bu yolla izleyiciyi etkileyerek, onlarda eserlere karşı beğeni duygusu oluşturabilmesi noktasında önemli etkileri olmuştur. Bundan dolayı, Rönesans dönem resim sanatında yaratıcılığı doğanın üst düzeyde taklidinin farklı bir sunumu olarak değerlendirmek mümkündür. Bu perspektifte, Aristo'nun görüşüne paralel olarak, resim sanatında gerçeğe yaklaşmak hem yaratıcılığın göstergesi hem de özgünlüğün ilk aşaması olarak ifade edilebilir. Buna göre, resim sanatında özgünlük ve yenilik öğeleri yaratıcılık eylemiyle ortaya çıkan, Rönesans dönem ressamın Ortaçağ dönem kuralları-kalıplarından ve Gotik dönem alışkanlıklarından kurtularak, serbestçe bireysel gözleme dayalı olarak doğayı taklit biçiminde ortaya koydukları imgelemin bir yansıması biçiminde dönem eserlerinde somutlaşmıştır. Bu bağlamda Bigalı'nın (1999: 48) sanatı; bireyin yaratıcılığına giden biricik yol olarak açıklaması oldukça anlamlıdır.

Rönesans sanatının temellerini atan ressam olarak Masaccio resimde biçim-formu yeni bir yaklaşımla perspektif tekniğinde ele alarak, insan ve uzay arasındaki ilişkiyi resimde temsil edebilmiş olması ve bu ağır kütleyle hareket verebilmesi önemlidir (Venturi, 2018: 41). Rönesans döneminin en önemli sanatçılardan olan Leonardo da Vinci "sfumato" boyama tekniğiyle resim yüzeyindeki figürlerin heykelimsi yapılara benzer katılığından kurtarmayı başararak, figüre gerçekçi bir hacim vermeyi başarmıştır (Gombrich, 2004: 302). Rönesans döneminde resim sanatında bu türden olağanüstü gelişmelerin temelinde Aristo'nun görüşlerinin etkisi olmakla birlikte, bu dönemde revaçta olan Hümanizm düşüncesinin de payı olduğu söylenebilir.

Hümanizm düşüncesinin, *insan isterse her şeyi yapabilecek doğanın en mükemmel varlığı olmasını* amaç edinmesi (Url-4), hiç kuşkusuz, dönem ressamlarına ilham vermiş ayrıca,

Aristo'nun idealizm kavramı da bu bağlamda anlamını bulmuştur. Bu türden bir düşünce iklimi, Rönesans ressamalarında yeteneklerinin en üst seviyesini zorlama ve insanüstü bir çaba ile eserlerinde yüksek bir yaratıcılığı yansıtabilme noktasında çok önemli bir yol göstericilik yapmıştır.

Rönesans döneminde “ideal insan” kavramı özellikle hümanizm düşünce evreninde resim sanatında figürün ön plana çıktığı bir sunum izleğini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı yeni tekniklerin icat edilip denenmesi, figürde ifadenin ve hareketin sınırlarının zorlanması, adeta imkânsız olarak nitelenebilecek en zor figür ve ifadelerin çizilmesi gibi bir dizi çaba, Rönesans ruhunu yansıtan idealist yaklaşımlardır. Ayrıca, Rönesans resim sanatında biçim arayışında, perspektif ve altın oran gibi dönemin bilimsel bazı kurallarından yararlanılması, Rönesans sanatçılarının gelişime ve yeniliğe açık yönlerini göstermesi bakımından kayda değerdir. Nitekim Venturi'nin (2018: 63) belirttiği gibi, Rönesans döneminde Rafaello, resim sanatında ideal güzelliğin geometrik güzellikte bulunabileceğini savunmuştur. Ona göre, bir şeyin güzel olabilmesi için geometrik biçimlerin düzenine yaklaşmış olması gerekir. Bu yaklaşım, denenmemişi denemek ve sonuç almak bakımından yaratıcı bir eylem olarak nitelenebilir. Zira bu türden denemeler yeni bir duruma işaret eder ki *yenilik* aynı zamanda yaratıcılığın önemli bir ögesidir. Rönesans döneminde hümanizm etkisi ve Aristo'nun görüşleriyle oluşan bilimsel ve sanatsal ortam, ressamaların eserlerini en ideal biçimde adeta kusursuz olarak oluşturma gibi bir eğilime girmelerine neden olmuştur.

Rönesans döneminde, Yunan sanatı ve felsefesi üzerine yorumların insanlarda merak ve ilgi uyandırdığı, içinde yaşanan dünyayı araştırmaya ve incelemeye yönelttiği belirtilmektedir (Url-4). Ressamlar için de geçerli olan bu durum, resim sanatında birçok yeniliğin Rönesans döneminde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rönesans resim sanatında İtalya ekseninde bu türden bir gelişme olması, Avrupalı birçok ressamın İtalya'ya seyahat etmelerini sağlamıştır. Bu ressamlardan biri de Alman sanatçı Pieter Bruegel olmuştur. Oktav'ın (2024: 50) belirttiğine göre, Pieter Bruegel İtalya'da sanat eserlerini incelemiş ve çok etkilenmiştir. Bruegel'in İtalya dönüşünde gördüğü Alp dağlarının manzarasını adeta hafızasına kazıyarak sonradan tuvale aktarması Oktav'a göre, dönem koşulları dikkate alındığında bir ressam için çizim yeteneğinden sonraki en önemli iki nitelik olarak yerinde görme ve unutmamadır. Bu durum esasında resim sanatında yaratıcılığın diğer bir özelliği olan imgelem yeteneğine işaret ettiği ileri sürülebilir. İmgelem oluşturma dönem itibarıyla resim sanatında oldukça önemlidir. Michelangelo'nun Sistina Şapel resimlemesi, hiç kuşkusuz sanatçının zengin imgelem dünyasının somut bir yansımasıdır. Sistina Şapel fresklerin zengin imgelemi, sanatçının üstün yaratıcı sanatsal anlayışını ve teknik becerisini gösterir. Buna göre, Tablo 2'deki verileri de dikkate alarak, Rönesans dönemi resim sanatında *doğayı taklit*, *özgünlük*, *yenilik*, *keşif-buluşun* yanında *imgelem* oluşturma ve teknik beceri gibi kimi öge ve özelliklerin yaratıcılık eyleminin önemli bileşenleri olarak öne çıktığı söylenebilir.

Maniyerizm

Tablo 1'deki verilere göre, Maniyerizm akım resim sanatında özgünlük, yenilik, imgelem ve farklılık öğelerinde yaratıcılık özelliğinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Michelangelo, 16. yüzyılın

başından itibaren, 1520 tarihinde Rönesans'tan farklı bir üslup oluşturarak, resim sanatında değişimi başlatmış ve resimde biçim açısından farklı bir anlatıma yönelmiştir. Sonradan bu gelişme “maniyerizm” olarak adlandırılmıştır (Url-5). Gerçek büyük ressamlar kendi kurallarıyla resim yaparlar ve bu kurallar bir başka sanatçı için geçerli olmayabilir (Venturi, 2018: 218). Nitekim Gombrich'in (2004: 361) belirttiği gibi, dönemin genç ressamı Michelangelo'nun figürlerini kendi resimlerinde taklide yönelmeleri başarısız sonuçlara neden olmuştur. Dönem itibarıyla, Michelangelo'nun tarzını taklit eden genç ressamların yanlış yolda olduklarını düşünen eleştirmenler bu döneme Maniyerizm (Tarzcılık) adını vermişlerdir. Michelangelo'yu taklit etmeye çalışan bazı ressamın başarısız denemelerinden dolayı, Maniyerizm akımı resim sanatında belki de hak etmediği, “sanatta deformasyon” ibaresiyle etiketlenmiştir.

Michelangelo tarafından resim sanatında başlatılan maniyerist üslup, resim sanatında değişim açısından biçim unsurunda gerçekleşmiş, biçimin değişmesiyle birlikte yeni bir sanat akımına dönüşmüştür (Ülger, 2024: 86-87). Nitekim Maniyerizm sanat akımı, resimde biçim unsuruna farklı bir imgelem getirerek özgünlük noktasında yeni bir görsel ifadeye ulaşmıştır. Maniyerizm akım resminde biçim unsuru, önceki izlekten farklı ele alınarak resim sanatında özgünlük, yenilik, imgelem ve farklılık öğelerinde yaratıcılık özelliğini yansıtmıştır. Görsel 2'de El Greco'nun “Müjde” adlı eserinde bu tür bir yaratıcılık özelliği gözlemlenebilir.

Görsel 2. El Greco, “Müjde” (The Annunciation), (1597-1600) tuval üz. yağlı boya, 114 x 67 cm, Thyssen-Bornemisza Müzesi, Madrid, İspanya.

“Müjde” adlı eser, melek Cebail tarafından İsa'nın doğumunun Meryem'e müjdelenmesini betimlemektedir. Eserde, kutsal ruhun sembolü olan beyaz güvercin, gökyüzündeki melek korusu, yanan çalı, dikiş sepeti, kürsü üstünde bir kitap ve bulutlar yer almaktadır. Bu eserde ayrıca, bazı müzikal temsiller gözlemlenmektedir. Meleklerin kullandığı bu müzik aletleri arasında gotik bir arp, ut, viyolonsel ve flüt görülmektedir. Bu türden müzik aletlerinin karışımının, kutsal ve dünyevi olanı simgelemeyi amaçladığı ileri sürülmektedir. Bu eserde

ayrıca, göksel varlıkların müziği, Tanrının kutsallığını ve müjdesini de simgelemektedir (Url-6). “Müjde” adlı eserde biçim unsurunda belli bir uzama görülmektedir ancak, bu uzamanın Görsel 1’deki Rönesans dönem eserinden farklı olarak, biçimde deformasyona işaret ettiği söylenebilir. Bu durum, resim sanatında biçimin yeniden yorumlanması sonucunda ortaya çıkan farklılık ve bu farklılıkla birlikte ulaşılan özgünlük olarak ifade edilebilir.

Görsel 2’deki tüm biçimlerin bir akış halinde olduğu görülmekte, ellerini göğsünün üzerinde kavuşturmuş Başmelek Cebrail’in kanatları ve Kutsal Ruh’un görkemli ritmi anlatıma hareket katmaktadır. Cebrail, kürsüsünden umutla yukarı bakan Meryem’e bakarken resmedilmiştir. Meryem’in gül renkli kırmızı giysisi hem Meryem’in gebe olduktan sonra bile bakire kaldığını hem de Tanrı’nın Musa’ya yanan bir çalı şeklinde görünmesine atıfta bulunmaktadır (Url-7)

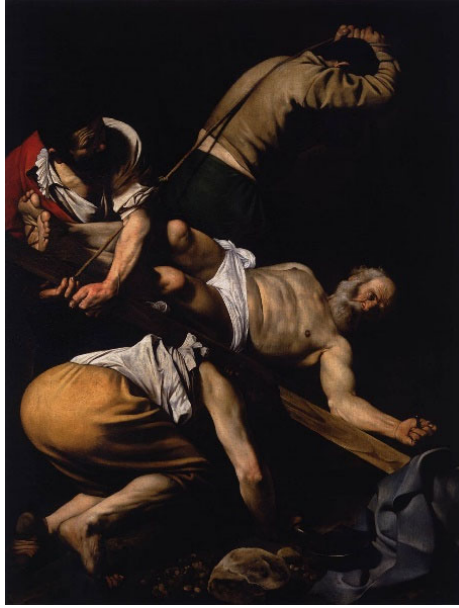
Maniyerizm akım resminde figürde biçim unsuru açısından gözlemlenen uzama, Rönesans’ta kusursuz bir biçimde tanımlanmış olan insan anatomisine karşı, tipik bir Maniyerist etki (Url-7) olarak, biçimde farklılığa işaret eder (Görsel 1 ve Görsel 2). Maniyerist sanatçılar, resimde Rönesans’ın klasik ve dengeli öğelerini bilinçli olarak değiştirmişlerdir. Maniyerizm akımda ressamlar önceki dönemin mükemmellik anlayışından uzaklaşarak, sanatı daha özgün hale getirmeye çalışmışlardır (Url-8). Resim sanatında biçim unsurunda görülen değişim, yeni bir yaklaşım olarak hiç kuşkusuz, yapıtta yaratıcılık özelliğinin bir yansıması olarak özgün eserlerin ortaya çıkmasında öncülük yapmıştır.

Gombrich (2004: 367), maniyerist ressamların yeni bir şey yaratmaya bilinçli yönelimleriyle belki de ilk “modern” ressam olduklarını belirtir. Ona göre, modern sanat da köklerini benzer bir dürtüden alır. Yani, farklı sonuçlara ulaşmak için bilinenden uzaklaşmak dürtüsünden. Maniyerist etki ile resim sanatında biçim unsurunda ortaya çıkan bu farklılık, modern resmin kurulmasında ilk temel olarak değerlendirilebilir.

Maniyerizm akımı, Rönesans mükemmelliğinden ayrılarak, resimde biçim/formun değişmesiyle birlikte sanatı daha ilgi çekici, farklı ve özgün bir hale getirmiştir (Url-8). Bu nedenle, Maniyerizm resim sanatında yeni bir imgelemin sunulmasıyla birlikte, biçim unsurunun değişim göstermesi sonucunda “farklılık” ve “özgünlük” öğelerinin öne çıkarak, resimde yaratıcı özellikler dönem eserlerine (Görsel 2) somut olarak yansımıştır.

Barok

17. yüzyılın başında Avrupa’da Rönesans üslubundan farklı olarak Barok sanat üslubu doğdu (Url-5). Rönesans resim sanatının mükemmelliğinden sonra, sanatı daha özgün hale getirmek gibi bir iklim oluşturan Maniyerizm akımı, Rönesans sanatından Barok’a geçiş olarak değerlendirilebilir (Url-8). Rönesans resim sanatının mükemmelliğini, biçim unsurunda yeni bir imgelemlerle farklı bir görsel sunum getiren Maniyerizm akımının oluşturduğu özgün iklim, Barok dönem resminin yeni sunuş biçimlerine ilham oluşturmıştır. Tablo 1’deki verilere göre, Barok dönem resminde yaratıcılık özelliğinin yenilik ögesinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Görsel 3. Caravaggio, “Aziz Petrus'un çarmıha gerilmesi” (The Crucifixion of Saint Peter), (1600-1601) tuval üz. yağlı boya, 230 x 175 cm, Cerasi Şapeli, Santa Maria del Popolo, Roma-İtalya.

Barok dönemde Caravaggio'nun “Aziz Petrus'un çarmıha gerilmesi” adlı eserinde, Aziz Petrus'un ayakları tarafından başı aşağı haça çivilenmiş olduğu halde, yüzleri gölgeli üç karakter tarafından çekilen haç görülmektedir. Yaşlı bir adam olarak resmedilen Petrus, karanlık bir arka planda, seyircinin bakışlarını çeken keskin aydınlatılmış halde, üç celladın sergilediği onursuz bir infaz sahnesinde betimlenmiştir (Url-7). Aziz Petrus'un çarmıha gerilmesini betimleyen Caravaggio'nun bu eseri, resim sanatındaki önceki izlek olan pramidal yapıdan değişik olarak, diyagonal biçimde kurgulanmış, bu durum resim sanatında yeni bir biçim anlayışını oluşturmuştur.

Barok dönem ressamlarından Caravaggio, klasik yöntemlerin dışında, resim sanatını yeni bir bakış açısıyla ele aldı (Gombrich, 2004: 392). Barok resimde kurgu, Rönesans'ın üçgen kompozisyonları yerine diyagonal ve dağınık düzenlemelerle oluşan açık kompozisyonlara dönüştü ve Rönesans'ın durgun ama mükemmel tasviri, Barok üslûpta günlük yaşam sahnelerine evrildi (Varlık Şentürk, 2012: 129). Resim sanatındaki bu yeni bakış açısı, resimde biçim unsurunda yeni bir anlayışına işaret etmekteydi ve dönem itibarıyla Barok adı verilen sanat anlayışı böylece ortaya çıkmış oldu. Resim sanatında yaygın ve önceki izlekten başka bir duruma evrilmek, bir tür yeniliği gerektirir ki bu tür yenilik, önceki izleğin kolaycı alışkanlığı dikkate alındığında zor bir denemedir. Ancak büyük sanatçılar, alanlarına kabul edilebilir yenilikler getirebilmekte mahirdirler. İşte o sanatçılardan biri olan Caravaggio, resim sanatında Barok dönem resminin en önemli yeniliklerden birini oluşturan; yapıtın kurgusundaki pramidal biçimin, diyagonal biçime dönüştürmesiyle, esasında yaratıcılığın da önemli bir özelliği olan “yenilik” ögesinde resimdeki değişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu bağlamda, Barok dönem resim sanatına yeni bir biçim kazandırdığı için, resimde yaratıcılığın yenilik ögesinde öne çıkan bir dönem olduğu ileri sürülebilir.

Rokoko

Resim sanatında Barok dönemin ifade tarzından sonra kendini canlı bir havailikle ifade eden seçkin, renkli, zarif ve ince süsleme içeren “Rokoko” üsluba geçildi (Gombrich, 2004: 454-455). Tarihsel süreçte sanat akımları incelendiğinde, resim sanatında biçim gibi önemli bir unsurun değişimi, içerik ve estetik gibi diğer unsurlarda da değişime neden olduğu için, eğer eserde biçim ve içerik güçlü bir birlik oluşturabilirse, belli bir estetiğe ulaşılabilir (Ülger, 2024: 86). Bundan dolayı, Rokoko akımı resim sanatında kendi estetiğini oluşturabilmiştir. Estetik, resim sanatında biçim ve içerik gibi unsurlar arasında belli bir denge oluşturmasından kaynaklı, yaratıcı eylemin içinde yer alan bir ögedir ve önemlidir. Rokoko sanat akımında gözlemlenen estetik, yaratıcılığın bir yansıması olarak, bu akımda üretilen eserlerde kendine has bir görünümde öne çıktığı ifade edilebilir.

Neoklasisizm

Rokoko akımındaki bazı sanatçılar Rokoko üsluptan farklı bir resim anlayışında yeni arayışlara girmesi sonucunda Neoklasisizm sanat akımı doğmuştur. Hollingsworth (2009: 371), Antik Yunan kültürüne yeniden duyulan ilginin 18. Yüzyılda Neoklasisizm akımın ortaya çıkma nedenlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Neoklasisizm sanat akımı, başlangıçta klasik resimden etkilense de bu anlayıştan farklılığını biçim unsurunda ortaya koymuştur. Neoklasisizm akımın resimde pramidal kurgunun alanını genişletmiş olması, resim sanatında biçim gibi temel bir unsurda görülen değişime işaret etmesi bakımından kayda değerdir. Görsel 4’de Mengs’in “Kutsal aile” adlı eseri, Rönesans dönem resim sanatındaki pramidal biçim kurgusunu açık kompozisyona dönüştürmesi noktasında farklı olduğu söylenebilir.

Görsel 4. Anton Raphael Mengs, “Kutsal Aile” (The Holy Family with the Infant St John the Baptist), (1763), tuval üz. yağlı boya, 200 x 136 cm. Özel koleksiyon.

Mengs’in “Kutsal aile” adlı eserinde dini açıdan çokça yer almış bir konu olan Meryem, çocuk İsa ve Yusuf figürünün kompoze edildiği bir sahne betimlenmektedir. Rönesans dönem eserlerinde sıklıkla görülen piramidal kurgu biçiminin özellikle Yusuf figürünün konumuyla bu

eserde açık kompozisyona dönüştürülmesi sonucunda, resimde biçim unsurunda farklı bir betim söz konusu olmuştur. Resim sanatında biçimin farklı ele alınması genellikle yeni bir sanat akımı, sanat hareketi ya da dönem olarak tarih sahnesine çıktığı dikkate alındığında, Neoklasisizm sanat akımının, biçimde “farklılık” ögesinde yaratıcılık özelliği yansıttığı ve bu akımın yaratıcılık açısından öne çıkan yönünü oluşturduğu ifade edilebilir.

Romantizm

Neoklasisizm akımında resim sanatına hâkim olan ağırbaşlılık yerini hareket ve renge bırakınca, klasik resim sanatına ilişkin gelenekten uzaklaşma eğilimi artmıştır. Resim sanatında biçim açısından hareket ve rengin ön plana çıkarılarak, biçimin dönüşmesi sonucunda resimde yeni bir yaklaşım olarak Romantizm sanat akımı doğmuştur. Görsel 5’de Delacroix’nın “Giaour ve Paşa’nın savaşı” adlı eserinde görülen figürlerdeki hareketin salt renkle verilmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Figüre ait konturların belirsizleşmesi sonucunda, resimde figürel olandan renksel olana yani, kontursuz bir kütle olarak biçimin dönüşmesiyle birlikte biçimde farklılık ortaya çıkmıştır. Böylece Romantizm akımı, resim sanatında bilinen kurallara bağlı kalmayarak, başka yollar denemesi sonucunda eserde biçim temelli bir değişimin yolunu açmış ve yaratıcılık bağlamında farklılık ögesinde öne çıkmıştır.

Görsel 5. Eugene Delacroix, “Giaour ve Paşa’nın savaşı” (Combat of the Giaour and the Pasha), (1835), tuval üz. yağlı boya, 74 x 60 cm, Petit Palais Müzesi, Paris.

Delacroix’nın “*Giaour ve Paşa’nın savaşı*” adlı eserinde figürler canlı ve imgesel renk kullanımıyla betimlenmektedir. Bu tür renk sunumu resim sanatında o zamana değin görülmemiş bir farklılık arz etmektedir. Resim sanatında biçimde meydana gelen farklılık yaratıcı bir özellik olduğu için, Delacroix’nın bu eserde mevcut kuralları kendi idealist amaçları doğrultusunda değiştirme becerisi gösterdiği ileri sürülebilir. Nitekim eserde ortaya çıkan biçim unsurundaki farklılık, Romantizm akımında yaratıcılık bağlamında önemli bir izlek oluşturduğu söylenebilir.

Realizm

19. yüzyıl Avrupa'sında resim sanatında yeni konu alanları açılmış ve bu durum yeni ifade biçimlerini ortaya çıkararak, Realizm sanat akımının doğmasına neden olmuştur (Ülger, 2024: 76). Resim sanatında ortaya çıkan yeni ifade biçimleri, resimde biçim unsurunda değişime yol açmıştır. Gombrich'in (2004: 508-511) belirttiğine göre, doğayı aslına uygun olarak yansıtmaya isteği resim sanatında yeni bir anlayışı getirmiştir. İşte bu yeni anlayış, Realizm akımında yerleşik kuralların dışında resim sanatında biçimi bambaşka bir yaklaşımla ele almış, bu haliyle akım tutarlı ve düzenli olmaktan uzak, geleneklerden gelen bağlantıları reddederek, modern toplumun kendini ifade etme isteklerini yansıtmıştır (Hollingsworth, 2009: 418).

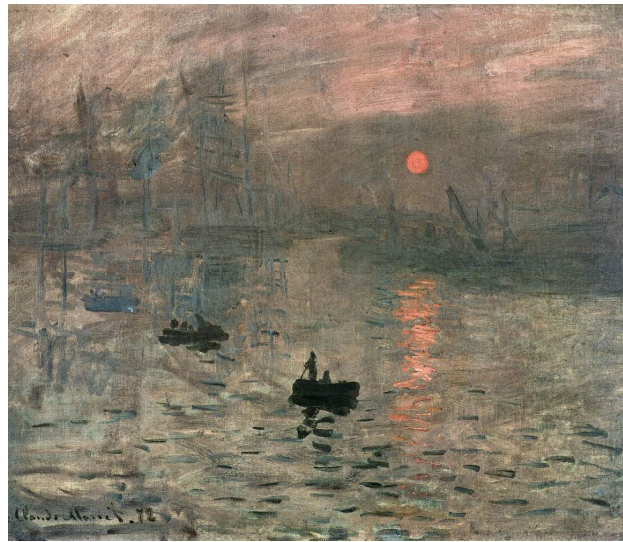
Görsel 6. Gustave Courbet, "Merhaba Bay Courbet" (The Meeting or Bonjour Monsieur Courbet), (1854) tuval üz. yağlı boya, 129 x 149 cm, Musée Fabre, Montpellier.

Gustave Courbet'in "Merhaba Bay Courbet" adlı eserinde yer alan figürler, önceki izleğe uymayan bir biçimde sunulmuştur. Günlük yaşamdan sıradan anlık bir sahnenin tuvale yansıtılmasında herhangi bir kurala uyulmadığından eserde biçimi, figür içeriğin tesadüfi duruşlarının belirlediği anlaşılmaktadır. Bu durum resim sanatında biçim unsurunda yeni bir anlayışın ürünü olarak, döneminin baskın resim yapma eğiliminden ayrılarak, yeni bir sanat akımının habercisi olmuştur.

Ressam Gustave Courbet, resim sanatında gerçeği resmetmek için akademi kurallarını bir tarafa bırakmıştır (Gombrich, 2004: 511). Bu durum, Realizm olarak adlandırılan sanat akımının önemli bir yönünü oluşturur. Resim yapmada bambaşka bir anlayış getiren Realizm akımı, yaratıcılığın önemli bir özelliği olan yeniliğin ön plana çıkmasına neden olmuş ve akım eserlerinde yaratıcılık bağlamında *yeni* ögesinin yer aldığı çalışmalarla anlam bulmuştur (Görsel 6).

Empresyonizm

Açık havada resim yapma geleneği Realizm sanat akımı ile başlamış olsa da Empresyonizm sanat hareketinde bu izlek resim yapma biçimini daha derinden etkilemiştir. Açık havada yapılan resimde ışık unsuru ön plana çıkmış ve bu durum renk elemanın biçimi oluşturmada belirgin rolüne işaret etmiştir. Resimde ışığı renk bağlamında yakalamak, hızlı ve çabuk resim yapmayı beraberinde getirmiş ve Claude Monet'in eserleri odağında resim yapma tekniği âdeta yeniden keşfedilmiştir. Doğal gün ışığının gün içinde zaman açısından hızlı bir devinim-değişimde olması, resmin başladığı yerde bitirilmesini gerektirmiş, bu durum eserin hızlıca boyanıp tamamlanmasını zorunlu kıldığı için, önceki izlekten farklılığa neden olmuştur. Resim sanatındaki bu farklılık biçim unsurunu etkilemiş, resimde ışığın ön plana çıkmasıyla birlikte biçim unsuru ikinci plana çekilmiştir. Görsel 7'de Monet'in resimde ışığı yansıtmayı öne çıkararak, biçimi ikinci plana aldığı tipik bir uygulaması yer almaktadır.

Görsel 7. Claude Monet, "İzlenim" (Impression, Sunrise), (1873) tuval üz. yağlı boya, 48 x 63 cm, Musée Marmottan Monet, Paris.

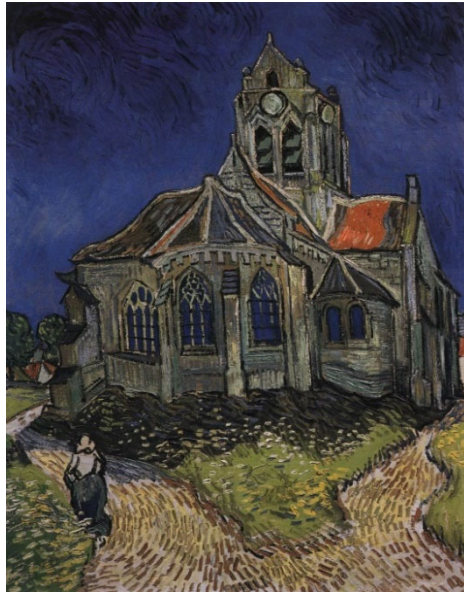
Claude Monet'in , "İzlenim" adlı eserinde La havre limanından henüz doğan güneşin denizin üzerine ilk ışıklarını salması resmedilmiştir. Ressam bu eserde sadece ışığa odaklanmıştır. Hal böyle olunca, resimde biçim unsuru, Realizm akımında olduğundan farklı olarak, biçim-içerik ilişkisi açısından Empresyonizm akımda adeta anlık bir gölgeden ibaret olmuştur. Bu durum, hiç kuşkusuz resim sanatında biçim unsurunda farklı bir sunum olarak not edilebilir.

Realist ressamlar gibi, empresyonist ressamlar da resim sanatında tarihsel ve düşsel konulardan çok, çağdaş yaşamı nesnel bir gözle aktarmayı seçmişlerdir (Hollingsworth, 2009: 424-425). Bununla birlikte, Empresyonizm akım resminde biçim unsuru, Realizm akımdan farklı bir yaklaşımla ele alındığı için yeni bir sanat akımı olarak kabul görmüştür. Empresyonizm önceki izlekten farklı olarak resimde belirleyici unsur olarak ışığı incelemesiyle, biçime ikincil konumda yeni bir rol biçmiştir. Bundan dolayı, Empresyonizm akımı, resim sanatında ışığın ön plana çıkarıldığı bir dönem olarak nitelenebilir. Newall (2008: 6), empresyonist ressamların nesnelerin nasıl görünmesi gerektiği değil de kendi gözleriyle baktıklarında neler

keşfedebileceklerine odaklandıklarını belirtmektedir. Empresyonist ressamların bu noktada keşfi; tuval üzerine zıt renkleri kullanarak ışığın yansıtılması şeklinde olmuş, bu da “ışık” unsurunun resim sanatında gerçekliğin bir parçası olmaktan çok, ressamın izleniminin bir parçası olmasıyla sonuçlanmıştır (Venturi, 2018: 145-146). Empresyonizm akım, bu bağlamda resim sanatına ışığa dayalı farklı bir bakış açısı getirmiş, açık hava resminde ışığı yansıtma adına adeta zamanla yarışılması sonucunda resim yapma tekniği de değişmiştir. Empresyonizm yaratıcılık özelliklerinden keşfe dayalı olarak resim sanatını dönüştürdüğü ve empresyonist teknik olarak yeni bir boyama tekniği ortaya koyduğu için yaratıcılık özellikleri barındıran bir sanat akımı olarak ifade edilebilir.

Ekspresyonizm

Empresyonizm akımı resim sanatına ‘empresyonist teknik’ olarak adlandırılabilen yeni bir boyama tarzı kazandırmıştır (Ülger, 2024: 82). Bu boyama tarzı özellikle, yeni nesil ressamların eserlerini oluştururken, klasik boyama tekniklerinde olduğu gibi, ayrıntılarla uğraşmak yerine, duygularını ifade edebilmede yeni bir alan açmıştır. Ressam Van Gogh, böyle bir sanat ikliminde empresyonist eserlere olan hayranlığının da etkisiyle, resim sanatında kendi yolunu bulmaya çalışmış, renk anlayışını ve boyama tekniğini geliştirmiştir. Gombrich’in (2004: 548) belirttiğine göre, Van Gogh resim sanatında hissettiklerini, nesnelerin doğadaki görünüşüne tercih ederek, resimde “doğayı taklit” amacını bırakmıştır. Avrupa resim yapma geleneğinde yüzyıllar boyunca benimsenen yansıtmacı yaklaşım, Van Gogh ile biçim unsurunda yeni bir döneme evrilmiştir. Bu durum, resim sanatında biçim-formun yeniden ele alınmasına neden olmuş, Van Gogh resimde biçimi değiştirerek içerik ile birlikte estetiğin de dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Böylece ekspresyonist estetik, klasik resim estetiğinden farklı olarak sunumda, dışavurumcu bir etki ile sanatçının estetik anlayışının saf bir yansımasına dönüşmüştür (Görsel 8).

Görsel 8. Vincent van Gogh, “Auvers’deki Kilise” (The Church at Auvers), (1890), tuval üz. yağlı boya, 94 x 74 cm, Musée d’Orsay, Paris.

“Auvers’deki Kilise” adlı bu eserde (Görsel 8) Van Gogh, Auvers'daki kiliseyi yapı olarak biçim ve renk bağlamında, kendi imgeleminde görsel sunumuyla dikkat çeker. Portre edasında boyanmış yapı, izleyiciye sağlam bir desen izlenimi vermektedir. Resimde ön planda görülen kiliseye giden yol, yapının her iki tarafından patikalara ayrılmakta, eserin sol bölümündeki patika yolda, sırtı bize dönük bir şekilde, köylü bir kadın figürün uzaklara doğru yürüdüğü görülmektedir. Bu yol, ışıkla aydınlanmışken, resimdeki gökyüzünün gece mavisine çalan koyu bir mavilikte eserin fonunu oluşturması dikkat çekmektedir. Bu eserdeki fırça darbeleri huzursuz ancak hareketlidir. Ayrıca, kilisenin yapısı biçim açısından ekspresyonist tarzda bozulmaya işaret etmektedir (Url-7).

Van Gogh, resimde nesneyi ifade etmede anlatımcılığı tercih etmiştir (Hollingswort, 2009). Bu yüzden, Van Gogh’un eserlerinde canlı renklerle girdap yapan fırça darbeleri, Alman dışavurumculuğu üzerine önemli bir etkisi olmuştur (Phillips, 2016). Van Gogh, Ekspresyonizm resim sanatında biçimi farklı ele almasının yanında, kendine has boyama tekniğiyle de öne çıkar. Ekspresyonizm akımı resim sanatı açısından yaratıcılık olarak, biçim unsurunda farklılık ögesinde dikkat çeken bir sanat akımı olmakla birlikte, Van Gogh’un kendine has boyama tekniğinin de ekspresyonist sanata yeni bir boyama tekniği kazandırarak yaratıcı bir alan açmış olduğu söylenebilir.

Kübizm

1900’lü yıllarda sanayi ve bilim dünyasındaki gelişmeler, insanın maddi dünyaya egemen olabileceğine dair bir düşünce ikliminin doğmasına neden oldu. Bu durumun resim sanatına etkisi, yeni biçim arayışında kendini göstermiştir. Bu arayışta ressamların kabile sanatını araştırdıkları ve bu sanattan esinlenerek eserlerini meydana getirdikleri bir süreç söz konusu olmuştur. Kabile sanatının ayrıca, Alman ekspresyonistlerine de önemli bir etkisi olmuştur (Hollingswort, 2009: 444-445). Matisse de ressam Picasso gibi kabile sanatına ilgi duyan sanatçılar arasında yer almıştır. Picasso ve Braque ayrıca, ressam Cezanne’nın renk ve tona dayalı boyama tekniği olan; resim yüzeyinde farklı renk değerleriyle birbirine bağlı geçişlere olanak veren modülasyon yöntemini incelemiş, resimde üç boyutlu biçimleri iki boyutlu yüzeye betimlemede bu tekniği kullanmıştır. Modülasyon tekniğinde, resim yapma tarzında biçimler; renklerle oluşturulan lekelerle dönüştürülerek renk algısına dayalı olarak uzamda boşluğun sezdirilmesi amaçlanır. Bu tekniği dikkate alarak Picasso Kübizmde kendi boyama tekniğini geliştirdiği söylenebilir. Bu bağlamda, Hollingswort (2009: 447), Picasso ve Baraque’un 1900’lü yıllara gelindiğinde ürettikleri eserlerde üç boyutla ilgili bir imgelem kalmadığını belirtmektedir.

Picasso şöyle demişti: “Hakikat ressamın gördüğüdür.” (Bigalı, 1999: 63-64). 1914’ten itibaren Picasso tek yönlü Kübizm teknikleri arayışından vazgeçmiş, temel sanat akımlarının dışında, farklı üsluplarda deneysel çalışmalar yapmıştır (Hollingswort, 2009: 460). Resimde figürü önceleyen Picasso, kübizm ile ilgili deneysel çalışmalara devam etmiş ve kıvrımlı biçimlerle ilgilenmiştir (Hollingswort, 2009: 461). Picasso kendini ifade etme ihtiyacıyla bir üsluptan diğerine koşmuş (Kandinsky, 2015: 47), figürü biçim açısından yeniden düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu arayışının sonunda Picasso, nesnenin iki boyutlu etkisine hacim verme

denemelerine girişmiş, nesnelerin doğada göründükleri gibi değil ancak üç boyutlu bir görünüşte verilmesini düşünmüştür (Gombrich, 2004). Kübizm olarak adlandırılan bu sanat akımında resim doğanın yansıtılması açısından bir kez daha biçim unsurunda köklü bir dönüşüme tanık olmuş ve bu dönüşüm o zamana değin resim sanatında görülmemiş bir yeniliği öne çıkarmıştır. Kübizm sanat akımında üretilen eserlerde gözlemlenen biçim, önceki izlekten farklı olarak resim anlayışında yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Kübizm akımının resim sanatında biçim unsurunda getirdiği farklılık, yenilik ve farklı boyama tekniği ile yaratıcılık özellikleri sergilemesi bakımından sanat akımları arasında önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmanın yanıtını aradığı ikinci araştırma sorusu şöyle idi: “Resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki geçen evrede yaratıcılığın temel öğeleri en yoğun olarak hangi dönemde gözlemlenmiştir?” Mevcut bulgular göz önünde bulundurulduğunda (Tablo 1), Rönesans döneminden Kübizm akımına kadar geçen süreçte, resim sanatında yaratıcı özelliklerin Rönesans döneminde yoğun biçimde gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Rönesans’tan başka Maniyerizm akımında da yaratıcı özellikler gözlemlenmesine rağmen, Rönesans döneminin Kübizm akımına kadar geçen süreçte yaratıcı özelliklerin gözlemlenmesi bakımından resim sanatında en önemli evre olduğu söylenebilir. Ayrıca, Empresyonizm akımı ile Picasso’nun öncülük ettiği Kübizm sanat akımının da Rönesans dönemi ve Maniyerizm akımının ardından resim sanatında yaratıcılık özelliklerinde öne çıkan akımlar olduğu görülmektedir. Van Gogh öncülüğünde Ekspresyonizm akımının resim sanatında hem figür hem de resim yapma tekniği açısından yaratıcı özellikler bakımından, sözü edilen dönem ve akımları takip eden diğer bir akım olduğu ifade edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma ile resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinin en çok “biçim” unsurunda *farklılık* ve *yenilik* öğelerinde belirttiği, bu öğelerden sonra teknik öğesinin de yaratıcılığı sergilemede önemli olduğu ortaya koyulmuştur. Resim sanatında *farklılık* ve *yenilik* öğelerinden başka, “özgünlük”, “imgelem oluşturma” ve “keşif-buluş” öğeleriyle birlikte *doğayı taklit* ve *estetik* öğelerinin de resim sanatında yaratıcılığı sergilemede öne çıkan diğer öğeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, ayrıca, resim sanatında Rönesans’tan Kübizm’e kadar ki süreçte yaratıcılığın temel öğelerinin en yoğun kullanıldığı dönem olarak sırasıyla; Rönesans dönemi, Maniyerizm, Empresyonizm ve Kübizm sanat akımları öne çıkmıştır.

Bu çalışmanın mevcut sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, resim sanatında yaratıcılığın temellerinin en çok *farklılık* ögesinde, resimdeki “biçim” unsurunda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna göre, resim sanatında biçim unsurundaki farklılığın temel bir yaratıcı özellik olduğu ileri sürülebilir. Resim sanatında biçim unsurundaki değişimin yeni sanat akımlarının ortaya çıkmasına da neden olduğu (Ülger, 2024: 86-87) dikkate alındığında, farklılık ögesinin yaratıcılığı yansıtmada önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, resim sanatında biçim unsurunun farklı sunumu, eserde yaratıcılık özelliğinin belirgin bir göstergesidir, denilebilir. Buna göre, resim sanatında bir eserin yaratıcılık özelliğinin belirlenmesinde öncelikle yapıttaki biçim unsurunun genel izlekten farklılığı dikkate alınarak değerlendirilmesi önerilebilir.

Bu araştırma ile resim sanatında yaratıcılığın temel öğelerinin en çok kullanıldığı dönem ya da akım olarak sırasıyla; Rönesans, Maniyerizm, Empresyonizm, Kübizm, Ekspresyonizm, Barok, Rokoko, Neoklasisizm, Romantizm ve Realizm olduğu anlaşılmıştır (Tablo 1). Bu sonuç, 1400'lü yıllardan itibaren resim sanatında en yaratıcı dönemin Rönesans ve Maniyerizm akımları olduğunu ortaya koyması bakımından kayda değerdir. Dolayısıyla, resim sanatında ilgili dönem ve akımlarda üretilen eserler incelenirken özellikle, biçim unsurundaki farklılık ögesinin saptanması önerilebilir.

Rönesans dönem ve Maniyerizm akımlarının ardından, 19. yüzyıldan itibaren, Empresyonizm ve Kübizm sanat akımlarının resim sanatında yaratıcılık özellikleri açısından önemli bir evre olarak öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bu araştırma kapsamında resim sanatında yaratıcılığın en yoğun yaşandığı dönem ve akımlar açısından öncü sanatçılar olarak Rafaello, El Greco, Caravaggio, Mengs, Delacroix, Courbet, Monet, Van Gogh ve Picasso sayılabilir. Bu ressamların başyapıtlarında gözlemlenen biçim unsurundaki farklılık, ilgili sanatçıların yaratıcılık becerilerinin somut bir göstergesi olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla, resim sanatında başyapıtların ortaya çıkmasında biçim unsursundaki farklılık ile bu farklılığı oluşturmada öncü sanatçıların yaratıcılık becerilerinin önemli rolü olduğu söylenebilir. Taine'e göre, ancak büyük sanatçılar bir dönemi ve ulusal özellikleri eserlerinde sanatsal becerileriyle üstün bir biçimde somutlaştırabilirler (Moran, 1994'den akt. Karabulut, 2008: 65). Bu araştırmanın ulaştığı sonuçlara dayanarak usta ressamların resim sanatının yapısal sorunlarından olan biçim unsuruna farklı çözümler getirerek Rönesans döneminden Kübizm'e kadar ki geçen süreçte, sanat akımlarında öne çıkan sanatçıların eserlerinde gözlemlendiği gibi, resim sanatında biçimdeki farklılığı somut biçimde yansıtması, temel bir yaratıcılık özelliği olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Kaynaklar

- Barrett, T. (2012). *Sanatı eleştirmek* (G. Metin, Çev.). İstanbul: Hayalperest.
- Bigalı, Ş. (1999). *Resim sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Bolles, E. B. (1999). *Galileo'nun buyruğu* (N. Arık, Çev.). Ankara: Tübitak.
- Ersoy, A. (2010). *Sanat eleştirisi*. İstanbul: Artes.
- Gombrich, E. H. (2004). *Sanatın öyküsü* (E. Erduran ve Ö. Erduran, Çev.). (4. Basım). İstanbul: Remzi.
- Hollingsworth, M. (2009). *Dünya sanat tarihi* (R. Küçükerdoğan ve B. Ergüder, Çev.). İstanbul: İnkılap.
- Karabulut, N. (2008). Sanat eğitiminde bir alt disiplin olarak sanat eleştirisi ve bir akademik eleştiri örneği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (20), 59-81.
- Kandinsky, V. (2015). *Sanatta ruhsallık üzerine*. (G. Ekici, Çev.). İstanbul: Çınar.
- Labno, J. (2008). *Rönesans* (E. Dastarlı ve N. Avan Özdemir, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Read, H. (2014). *Sanatın anlamı* (N. Asgari, Çev.). (Ed: M. Üstünipek). (1. Basım). İstanbul: Hayalperest.
- Newall, D. (2008). *Empresyonistler* (E. Dastarlı ve N. Avan Özdemir, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Oktav, C. (2024). Pieter Bruegel'in resimlerinde mekân ve zaman anlatımı üzerine çözümleme. *Akademik Sanat*, (21), 47-61.
- Phillips, S. (2016). *İzmler; Modern sanatı anlamak*. İstanbul: Yem.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim*. (3. Basım). Ankara: Ütopya.
- Sington, A. ve Ross, T. (2004). *Resim ve ressamlar*. Ankara: Tübitak.
- Ülger, K. (2024). Rönesans'tan Empresyonizme sanat dönem ve akımlarının karşılaştırmalı analizi üzerine bir araştırma. *Art-e Sanat Dergisi*, 17(33), 63-89. <https://doi.org/10.21602/sduarte.1354349>

Varlık Şentürk, L. (2012). *Analitik resim çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı.
Venturi, L. (2018). *Resme nasıl bakılır?* (E. Ermert, Çev.). (1. Basım). İstanbul: Hayalperest.
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Basım). Ankara: Seçkin.
Ziss, A. (2009). *Eстетik* (Y. Şahan, Çev.). (2. Baskı). İstanbul: Hayalbaz.

İnternet Kaynakları

Url-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Bizans_ikonoklazm%C4%B1 (Erişim tarihi:16.03.2021).
Url-2: <https://oldmag.net/2015/06/04/sanati-anlamak-uluslararası-gotik/> (Erişim tarihi:17.03.2021).
Url-3: https://www.wga.hu/index_artists.html (Erişim tarihi:11.11.2024).
Url-4: <https://www.sanatsal.gen.tr/ronesans-sanatinin-ozellikleri/> (Erişim tarihi: 07.04.2021).
Url-5: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bat%C4%B1%20Sanat%C4%B1%20Tarihi.pdf (Erişim tarihi: 29.03.2021).
Url-6: [https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCjde_\(La_Anunciaci%C3%B3n\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCjde_(La_Anunciaci%C3%B3n)) (Erişim tarihi: 05.11.2024).
Url-7: https://www.wga.hu/index_search.html (Erişim tarihi: 09.11.2024).
Url-8: <https://www.tarihlisanat.com/maniyerizm-sanat-akimi-sanatcileri/> (Erişim tarihi: 07.04.2021).

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. https://www.wga.hu/index_artists.html, (Erişim tarihi:23 Ağustos 2024).
Görsel 2. https://www.wga.hu/index_search.html, (Erişim tarihi:05 Kasım 2024).
Görsel 3. https://www.wga.hu/index_search.html, (Erişim tarihi:05 Kasım 2024).
Görsel 4. <https://www.wga.hu/index1.html>, (Erişim tarihi:08 Kasım 2024).
Görsel 5. https://www.wga.hu/index_search.html, (Erişim tarihi:01 Eylül 2023).
Görsel 6. https://www.wga.hu/index_search.html, (Erişim tarihi:11 Kasım 2024).
Görsel 7. <https://www.wga.hu/index1.html>, (Erişim tarihi:23 Eylül 2019).
Görsel 8. https://www.wga.hu/index_search.html, (Erişim tarihi:09 Kasım 2024).